ישיבה חסידית
בנשיאות **הרב יצחק גינזבורג** שליט"א

ב"ה

ברה"ק שליט"א

רבי מנחם־מענדל מויטעבסק

ספורים, תורות, קורות והתחזקויות

ישיבת דורשי יחודך

לקראת התועדות א' אייר תשפ"ה

תוכן עניינים

רבי מנחם מענדל מויטבסק – קורות חיים..... 1

ניגון התשפכות הנפש לרמ"מ מויטבסק..... 8

רבי מנחם מענדל מויטבסק – פרצוף ספורים.. 9

פרי הארץ – פרשת תזריע..... 23

מה הקשר שלנו לזה? הרב שי מספר 25

רבי מנחם מנדל מויטעבסק

גדול בין גדולים וצדיק בין צדיקים היה רבי מנחם מנדל מויטבסק, מבני הדור השלישי לחסידות. מייסד תנועת החסידות היה רבי ישראל בעל שם טוב, וממשיכו המרכזי בדור השני היה המגיד ממזריטש. תלמידי המגיד ממזריטש הם בני הדור השלישי, ומהם: רבי אלימלך מליז׳נסק ואחיו רבי זושא שהפיצו את החסידות בפולין וגליציה, רבי נחום מטשרונביל שהפיץ את החסידות באוקראינה. גם רבי לוי יצחק מברדיטשב, רבי אהרון מקרלין והאדמו״ר הראשון של חב״ד היו מתלמידי המגיד. והבכיר שבכולם נחשב רבי מנחם מנדל מויטבסק, שהפיץ את החסידות ברוסיה וגבול ליטא. גם המגיד ממזריטש הורה בצוואתו כי אחר בנו, יהיה רבי מנחם מנדל יורשו. וכן בכל המכתבים שכתבו תלמידי המגיד, היה רבי מנחם מנדל חותם ראשון.

עם המגיד והבעש״ט

עוד בילדותו רבי מנחם מנדל זכה ללמוד אצל המגיד ממזריטש, וכבר אז הפליא את כל מכיריו בלימודו ובכשרונותיו, ורבו המגיד היה מחבבו מאוד. פעם ביום השבת לאחר סעודת שחרית פתח המגיד את דלת חדרו, וראה את תלמידו מהלך לו בחדר אנה ואנה, הילוכו כדרך אדם המרוצה מאוד מעצמו, וכובעו שמוט לו על צידו. קרא לו המגיד ואמר: מנדל, כמה דפים למדת היום?

ענה לו מנדל בשמחה: ששה דפים.

אמר לו המגיד: שווה בעצמך, לכמה דפים אתה צריך בכדי שכובעך יישמט לגמרי מראשך. סיים המגיד את דבריו ונסתלק לחדרו.

הבין הנער שנמצא שמץ של גאווה במעשיו, רץ אחר רבו לחדרו וביקש שיורה לו דרך לתקן את מידותיו.

הציע לו המגיד, שיסעו שניהם אל הבעל שם טוב, והוא יורה לו את דרכו. הגיעו לבעש״ט בערב שבת קודש. המגיד הזדרז מיד לילך אצל הבעש״ט לומר לו שלום, והנער הלך להתרחץ ולסדר את לבושו, כפי שהיה רגיל תמיד, גם כשגדל, להדר בלבושו החיצוני.

במשך השבת התעלם הבעש״ט לגמרי מהנער, עד שנראה היה כאילו מתכוון לנזוף בו. במוצאי שבת, בעת שהבעש״ט עישן את מקטרתו, נכנס אצלו המגיד עם תלמידו מנדל הצעיר, ובקשו שייתן עצה לנער לתקן את מידותיו. אבל הבעש״ט אמר שהנער הוא טוב ואין בו גאווה כלל, ובאמת יש לו את מידת השפלות, ורק כלפי חוץ הוא נראה כגאוותן.

ענווה במלבושי פאר

מצד אחד היה רבי מנחם מנדל עוסק רבות במידת הענווה והשפלות, והיה מסביר תמיד שהיא המידה העיקרית בעבודת ה׳. ומן הצד השני, בהופעתו הקפיד ללבוש בגדים מהודרים, והיה מתנהג בגינוני מלכות.

פעם כשעוד היה אברך, עבר רבי מנחם מנדל בעירו של בעל ה׳תולדות יעקב יוסף׳, נכנס תחילה לאכסניה, הוריד את כובעו ואבנטו, ויצא כשמקטרת בפיו וכיפה לראשו, וכך הלך לבקר אצל רבי יעקב יוסף, שהיה מבוגר ממנו בעשרות שנים. ורבי יעקב יוסף, שהיה אחד מתלמידיו הגדולים של הבעש״ט, נודע כקפדן גדול, וכל הרואים חששו שהנה עוד מעט יכעס על רבי מנחם מנדל הצעיר, שנכנס אצלו בלא כובע כשמקטרת בפיו, כאילו היה חברו ובן גילו.

אולם להפתעת הכול, רבי יעקב יוסף יצא לקראתו וכיבדו מאוד, ואף בצאתו ליווה אותו עד לאכסנייתו. לבסוף הסביר לתלמידיו את התנהגותו של רבי מנחם מנדל בדרך משל, ממלך שהיתה לו מרגלית יקרה שאין דוגמתה, ולא ידע היכן להסתירה בארמונו מפני הגנבים. לבסוף החליט להחביאה בבית הכסא, שלשם שום גנב לא יגיע. וכך הוא רבי מנחם מנדל, שבאמת הוא עניו ושפל רוח שאין כדוגמתו, וכדי שלא להתגאות בענוותנותו נוהג הוא במנהגי כבוד.

מפיץ החסידות ברוסיה

על פי הוראת המגיד ממזריטש, עוד בחיי רבו החל רבי מנחם מנדל להפיץ תורה וחסידות בקרב היהודים הכפריים שברוסיה הלבנה, ונעשה לרבם.

לאחר כשנתיים נסע רבי מנחם מנדל לבקר אצל רבו המגיד ממזריטש. כשנכנס שאלו המגיד: מה פעלת אצל יהודי רוסיה? ענה רבי מנחם מנדל: אני מצאתי יהודים שבגדיהם קרועים ולבבותיהם שלמים, והפכתי אותם לבעלי בגדים שלמים ולבבות קרועים. כלומר, מצא יהודים עניים שאינם מצליחים לתכנן את מעשיהם כראוי ולהתפרנס בכבוד, ועל כן בגדיהם קרועים. ואילו לבבותיהם היו שלמים, שלא היו מודעים לכך שתכלית האדם לעסוק בתיקון הנפש. והצליח להופכם ליהודים עשירים, שלבבותיהם קרועים והם עוסקים בתיקון נפשם.

בכיר תלמידי המגיד ממזריטש

לאחר הסתלקות המגיד ממזריטש נחשב רבי מנחם בין חבריו כבכיר שביניהם, וייתכן מאוד שאילולי היה עולה לארץ היה נחשב לרבם של כל החסידים, כפי שהיה הבעש״ט בדור הראשון והמגיד בדור השני.

במיוחד בקרב חסידי רוסיה וליטא היה נחשב באותם הימים רבי מנחם מנדל כאדמו״ר ומנהיג שהכול סרים למרותו. גם הגאון המופלג רבי שניאור זלמן מלאדי (ראשון אדמו״רי חב״ד) היה כפוף לו, וסייע בידו להפיץ את החסידות ברוסיה הלבנה, ורבי אהרן מקרלין (ראשון אדמו״רי קרלין) סייע בידו בהפצת החסידות בגבול ליטא.

מספרים שחסידיו היו צריכים להיזהר מאוד במחשבותיהם בשעה שעמדו לפניו, מפני שהיה מרגיש בהם.

גם לאחר עלייתו של רבי מנחם מנדל לארץ ישראל עוד החשיבוהו גדולי החסידות כמנהיגם, ובמידה רבה רבי שניאור זלמן הנהיג את חסידיו בשליחותו. הוא ביחד עם רבי אהרון מקרלין היו ממונים על שליחת התרומות מקרב יהודי רוסיה

הלבנה וליטא לחסידי ארץ ישראל. על שמו נקרא האדמו״ר השלישי של חב״ד, בעל ׳צמח צדק׳, רבי מנחם מנדל. וכן הרבי השביעי, רבי מנחם מנדל שניאורסון זצ״ל, נקרא על שמם.

ההחלטה לעלות לארץ

קשה להבין מדוע החליט פתאום רבי מנחם מנדל מויטבסק לעלות לארץ ישראל. הוא היה אז במיטב שנותיו, גדול תלמידי המגיד. השפעתו על חסידיו היתה עצומה, הם אהבוהו ואף הוא אהבם. כה גדולה היתה השפעתו עד שגדולי תלמידי המגיד, שהיו ראויים בעצמם להיות אדמו״רים, היו כפופים לו. ופתאום החליט לעזוב הכול ולעלות לארץ ישראל בראש קבוצת חסידים, ולהישאר בה עד יום מותו.

יש אומרים שהרדיפות מצד המתנגדים ציערוהו, וכדי להתרחק מהמחלוקת רצה לעלות לארץ. ואכן רבי מנחם מנדל היה המטרה העיקרית להתקפות המתנגדים, באשר הוא הצליח להפיץ את החסידות באזורים הסמוכים לליטא, שהיתה מרכז ההתנגדות, ואף בליטא עצמה היו לו חסידים. כרוזים וחרמות יצאו נגדו אישית, ובעקבות זאת אף נאלץ לעזוב את מקום מגוריו בקהילת מינסק. אבל לא מסתבר שאדם בעל אופי חזק שכמוהו יירתע מכך, מה עוד שההצלחה האירה לו פנים ותחומי השפעתו הלכו וגדלו.

כפי הנראה האמת היא שהשתוקקותו לקרבת אלוקים וכיסופיו אל ארץ הקודש מקום השראת השכינה גאו בקרבו כל כך, עד ששום דבר מהנאות העולם הזה וכבודו לא היו שווים בעיניו כעלייה לארץ ישראל. בנוסף לכך, בעלייתו לארץ ישראל רצה להתרומם מעל למחלוקות ולסמן לכלל ישראל דרך של תיקון שלם.

קשיי העלייה

בחודש אדר שנת תקל״ז עלה רבי מנחם מנדל לארץ ישראל בראש שלוש מאות נפשות. הקשיים היו עצומים. צרה רדפה את חברתה. כבר בנסיעה לארץ טבעה אחת האוניות ובה שלושים יהודים. כשבאו לארץ נשתקעו בצפת, אולם התורכים והערבים רדפום, ולבסוף בעקבות עלילה נאלצו לעזוב את צפת והשתקעו בטבריה. גם שם לא נחו מצרותיהם. קשיי הפרנסה היו עצומים. רוב העולים לא ידעו מלאכה שיכלו להתפרנס ממנה בארץ ישראל. חלקם היו מבוגרים, חלקם תלמידי חכמים שעסקו בתורה, ורבי מנחם מנדל נצרך לחזור ולבקש שוב ושוב מיהודי רוסיה לתמוך ולסייע לקיומם של החסידים בארץ ישראל. בנוסף לכל הקשיים הללו פרצו מעת לעת מגפות שהפילו חללים בקרב החסידים.

למרות הכול נותר רבי מנחם מנדל איתן בדעתו ונשאר בארץ. קל מאוד היה לו לחזור, חסידיו המרובים התגעגעו אליו, אבל הוא החליט להישאר ולהמשיך לשאת בעול הקשה של פרנסת הקהילה החסידית שעלתה עימו.

פעם לפני תפילת מנחה של ערב שבת, כשבית המדרש של רבי מנחם מנדל כבר התמלא במתפללים, ניגש אל החלון, עמד והביט ארוכות בכנרת, והתעכב עד שהעריב

היום. אח״כ ירד לפני התיבה והתפלל. לאחר שבת סח לחסידיו שבכל ערב שבת עולות השמיימה כל התפילות שמתפללים בחוץ לארץ במשך כל השבוע, ומקום עליית התפילות הוא מעל ים כינרת. והנה ראה שהתפילות הולכות ומתרבות, ומן השמים אין מניחין אותן לעלות, בעבור שיצא קטרוג על יהודי חו״ל שאינם מחזיקים את עניי ארץ ישראל. ורק לאחר שקיבלו עליהם בני חו״ל להחזיק ביתר שאת את עניי ארץ ישראל, יכלו תפילותיהם לעלות.

ייסורי ארץ ישראל

בין העולים עם רבי מנחם מנדל היו תלמידי חכמים מופלגים שכל אחד מהם היה ראוי להיות אדמו״ר, אלא שמפני גדלותו של רבי מנחם מנדל כפפו את עצמם לפניו. ואף הם התייסרו עימו בצער יישוב הארץ, והמשיכו לאחר הסתלקותו להיאחז בארץ מתוך ייסורים וקשיים.

כשאחד מגדולי החסידים, רבי יעקב שמשון משפטיבקא, עלה לביקור בארץ, הלך לבקר אצל הרב רבי ולוולי מזברז, שהיה מן החסידים שעלו לארץ על מנת להשתקע בה. כשהתקרב לביתם, ראה לתדהמתו את אשתו של רבי ולוולי, שפעם היתה עשירה, והנה היא לבושה בבגדי סחבות ועוסקת לפרנסתה בכיבוס בגדי אחרים. לא יכול רבי יעקב שמשון להתאפק ועיניו זלגו דמעות. מרוב צער כבר חשב לחזור לאחריו ולא להיכנס לביתו של רבי ולוולי, כדי שלא לראות בצער עניותו.

אבל האישה, שהכירה את רבי יעקב שמשון, הבינה שנבהל ממראה עניותה, וקראה אליו ואמרה: רבי, רבי, אל תצטער, בוא היכנס לביתנו, ברוך ה׳ שזכינו לשבת בארץ ישראל וליהנות מיגיע כפינו.

תורת ארץ ישראל

אמרו חסידיו, שהחידושים שהיה מחדש לפניהם לאחר עלייתו לארץ, היו מופלגים ועמוקים לאין ערוך ממה שחידש בחוץ לארץ. מקצת דבריו נדפסו בספרו ׳פרי הארץ.׳

אמר רבי מנחם מנדל, מה שהתאווה מתגרה באדם, הוא מפני ששורש הנשמה מעולם התענוג, ולאחר שיורדת לעולם הזה משתוקקת להתענג. ואם האדם עובד את ה׳ יתברך בתענוג ומתיקות, אזי הנפש מקבלת את מבוקשה. ואם האדם אינו עובד את ה׳ יתברך בשמחה, הנפש מחפשת תענוגים אחרים, והיא נוטה לתענוגים שפלים ח״ו.

אחד מהדברים היסודיים והמפורסמים שכתב רבי מנחם מנדל הוא בעניין היחס לעוזבי תורה. וכך כתב לחסידיו: ״להפרישכם מאיסור באתי, ולהזהירכם, ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם ח״ו, והוא שלא להתלוצץ מבני אדם עוזבי תורה... והוא פשוט וידוע לי, שההתלוצצות מעוזבי תורה היא סיבת הירידה והשפלות, שאמרו חז״ל ׳בין כך ובין כך קרויים בנים׳, והמתלוצץ (מהם) מפריש עצמו מן הכלל להיות פרטי. ובכל השפעות כלל ישראל אין לו חלק עימהם. וזהו מאמר הפסוק ׳בתוך עמי אני יושבת׳, וכפירוש הזוהר הקדוש. ולשומע ינעם, ותבוא עליו שפע ברכה מכנסת

ישראל בגשמי וברוחני, ויעלה מעלה מעלה". מו"ר הרצי"ה קוק זצ"ל היה מרבה לצטט דברים אלו בשמו.

אחדות העם על ידי ישיבת הארץ

גם הספרדים יושבי הארץ הוותיקים העריצו את רבי מנחם מנדל. ואף הוא התקשר עימהם באהבה, ואת בנו אהובו רבי משה, שהיה מופלג בתורה וחסידות, שידך לבת ממשפחה ספרדית – דבר שלא היה מקובל אז כלל. ובצוואתו כתב שלא לדקדק עם הספרדים ולא לריב עימהם, לא בעניין הנהגות ולא בשום עניין.

הסתלקותו

הקשיים העצומים של הישיבה בארץ, תוך אחריות רוחנית וחומרית לכל חסידיו בארץ ובחו"ל, התישו את כוחו של הרב הצדיק. כעבור עשר שנים מעלייתו, בחודש מנחם אב תקמ"ז, בהיותו כבן חמישים ושבע, נפל רבי מנחם מנדל למשכב. המחלה החלישה אותו מאוד, גופו נעשה כחוש, אבל עד יומו האחרון היתה דעתו צלולה לגמרי.

בתוך סעיפי צוואתו כתב: לבני המופלג רבי משה. אבקש שלא יהיה לו שום התמנות ושררה על אחרים. ויתרחק מהכבוד, ויתרחק מהוללות. וילמד בכל יום ספרי מוסר, ויתחבר עם אנשי אמת. ויאהב הפחות שבישראלי. ויתרחק משקר בכל כוחו, אפילו לשם שמיים. ושלא יאמר דברי תורה בשמי. ושלא יחקקו על המצבה שלי שום שבח, כי אם מוהר"ר מנחם מענדיל.

ובעניין הקבורה כתב: אבקש שמעת יציאת נפשי עד שעה בדקדוק בל ימצא גופי בזה העולם בשום אופן. כלומר שמעת יציאת הנפש ועד לסוף הקבורה לא יעבור משך זמן של יותר משעה אחת בלבד.

במקום הקברות לא יניחו אותי על קרשים או בארון רק ישר על אדמת הקודש. ונושאי הארון יהרהרו בתשובה. ובעת שיסתמו עיני בחרס שבור כנהוג, יזכירו אז את שם קדשו של מרן הבעל שם טוב, ואת שם קודשו של אדמו"ר הרב המגיד ז"ל.

לפני הסתלקותו שאלוהו ליד איזה צדיק ברצונו שיקברוהו, שהרי ידוע שרבים משתדלים מאוד שיקברום בקרבת צדיקים. השיב רבי מנחם מנדל בתמיהה: "מה השאלה הזאת? טוב יהיה לפניי אם ישכיבוני אצל כל יהודי שהוא, והלוואי ואף יהודי לא יתבייש בי, כפי שאני איננני מתבייש באף יהודי."

ביום ב' אייר תקמ"ח נתעלתה נשמתו הקדושה לגנזי מרומים.

מורשתו

בעקבות עלייתו לארץ, איבד רבי מנחם מנדל את מקומו המרכזי. תלמידיו וחבריו הצעירים הפכו למנהיגי החסידות ומייסדי השושלות, ושמו נשכח מקרב רבים. אבל נדמה שאפשר לומר שבזכותו ארץ ישראל נחרתה בתודעתה של תנועת החסידות.

גדולי האדמורי״ם, תלמידיו וחבריו, היו ממונים על איסוף צדקה למען יושבי ארץ ישראל, ועל ידי כך נעשו הם וחסידיהם קשורים לארץ ישראל.

מי יוכל לשער עד כמה גדולה היתה השפעת עלייתו לארץ על כלל החסידים, ובמיוחד על חסידי רוסיה. יותר מאלף אלפי דרשות הועילה הדוגמא האישית של גדול האדמו״רים בדורו, שוויתר על חיי נוחות ועלה לארץ ישראל במסירות נפש. לאט לאט צמחה הקהילה החסידית בארץ ישראל והתרבתה, והיא היתה הבסיס שעליה נבנתה מחדש החסידות בארץ ישראל, לאחר השואה האיומה שפקדה את כל קהילות החסידים באירופה.

ומי יודע אם לא עלייתו לארץ היא שזרעה עמוק בלבבות יהודי רוסיה את חזון יישוב הארץ והפרחת שממותיה, ומכוחה התפתחה לאחר שנים הציונות המעשית, שמרכזה היה בקרב יהודי רוסיה.

האדמו״ר רבי ישראל מרוז׳ין (נינו של המגיד ממזריטש) אמר על עלייתו של ר׳ מנחם מנדל לארץ שהיתה כעליית אברהם אבינו, שסלל את הדרך לבניו שייכנסו לארץ כעבור כמה מאות שנים.

ואולי זכות עלייתו במסירות נפש לארץ ישראל, היא שעמדה לתנועת החסידות ששרדה את אימי ההשמדה האיומה, ומתוך האפר קמה להמשיך בעבודת ה׳ כאן בארץ ישראל.

יהי רצון שנזכה ללכת בדרכו, להידבק בה׳ ולאהוב כל אחד ואחד מישראל וליישב את הארץ. ויזכו הרבנים שיהיו תלמידיהם מתפרנסים בכבוד, לבושיהם שלמים, ולבבותיהם קרועים ופתוחים לאהבת ה׳ ולתיקון עולם.

ניגון "וואלט איך האבן"

מילות הניגון

בתרגום לעברית:

אילו היו לי כנפי זהב
עד אליך הייתי עף
*
ואילו היו לי גלגלים מזהב
הייתי אליך נוסע
**
אילו היו לי סום ואוכף
אליך הייתי רוכב
***
אילו היו לי דיו וקולמוס
אליך הייתי כותב
****
אילו הייתה לי טבעת של זהב
אליך הייתי נותן

ביידיש:

וואלט איך האבען גילדערנע פליגלען
וואלט איך צו דיר פליהען
*
וואלט איך האבן גילדערנע רעדער
וואלט איך צו דיר פארען
**
וואלט איך האבען פערד און זאטעל
וואלט איך צו דיר געריטען
***
וואלט איך האבען טינט און פעדער
וואלט איך צו דיר געשריבען
****
וואלט איך האבן א גילדענעם פינגערל
וואלט איך צו דיר געגעבען

בע״ה

בדר״ח אייר ס״ז – הילולת רמ״מ מויטבסק – טבריה (רוח על הים)

סיכום שיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט״א[א]

***

מה שנעשה הערב, בע״ה, לפי המנהג שבזמן האחרון, נספר כמה וכמה סיפורים ו׳וואַרטים׳ (כולל אמרות הערכה על ידי צדיקי אותו דור והדורות הבאים), ונסדר אותם לפי הספירות (גם כדי לזכור, וגם כדי להעמיק יותר) – נעשה מהן פרצוף – ואחרי שנעשה את הפרצוף הזה נוכל אולי להתמקד בכמה דברים חשובים מתוך זה:

כתר:

אדה״ז היה קשור לרמ״מ, והוא הסמיך אותו להיות רבי אחריו. מי שמכיר קצת את ההסטוריה כאן, אחרי הסתלקות בעל פרי הארץ המשיך חברו, שעלה איתו יחד, רבי אברהם הכהן מקאליסק, וברבות הימים היה איזה קרע בינו לבין אדה״ז, ואז הוא העביר את כולל רייסין (המגבית שהחזיקה את ארץ ישראל, כפי שנמשיך) מאדה״ז, שבידיו הפקיד זאת רמ״מ, לרבי מרדכי מלעכוויטש. לכן אפשר לומר שהיורש של ר״א קאליסקער זה ר״מ מלעכוויטש, ממנו עבר לרבי משה מקוברין (שהיארצייט שלו ב-**כט** ניסן), וממנו לס״ק מסלאנים (ממנו חסידות סלונים היום). יש כאן גם קרלין בטבריא, אבל החסידות שיורשת חסידות ארץ ישראל זה חסידות סלונים. לא נאריך בכך, אבל אנו מזמינים כעת את כל הצדיקים שישתתפו איתנו כאן. עכ״פ, רק כדי ליישר את הראש, סלונים זה היורש של ר״א מקאליסק (צדיק מאד גדול, שרבי נחמן בקר אצלו – אחרי הסתלקות הרמ״מ – ואמר שאני מכיר כל צדיקי הדור, כולל דודי ר״ב ממעזיבוז, ולא הכרתי וראיתי בחיי צדיק כמותו; היה צדיק גדול, אך היה ״אורות מרובים דתהו״ כנודע – אולי בסוף ימיו התיישב, אך כאברך צעיר היה ״אורות מרובים דתהו״, גם למעליותא, עד שהרגיז בכך את המגיד, שרצה לזרוק

[א] נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה מאד.

אותו, ואדה"ז 'הציל אותו' אצל המגיד) וליובאוויטש זה היורש של רמ"מ מויטבסק (שהיה הכי גדול בדור). בדרך כלל יורש זה הבן של הרבי הקודם. בסלונים זה לאו דווקא בן, אלא החסיד הכי גדול שממשיך. על החוזה מלובלין כתוב שהתאמץ מאד – התפלל ועשה פעולות רוחניות – שיהיה המשך ישיר לרמ"מ מויטבסק וגם המשך לר"א קאליסקער, ולא הצליח לפעול זאת. זה שלא הצליח לפעול, זה מה שאנו אומרים כעת, זה בגלל שלכל אחד יש יורש – היורש של בעל "פרי הארץ" זה חב"ד, והיורש של הקאליסקער זה סלונים. זה דבר חשוב לדעת.

אמרנו שצדיקי הדור, החל מצדיקי אותו דור ממש, הללו ושבחו אותו בהפלגה עצומה. אחד מהדברים שאדה"ז אמר על בעל ההילולא שיש לו את הבחינה של "מורח ודאין". בעצם, בכך שאומר על הרבי-החבר שלו שהוא "מורח ודאין" הוא אומר עליו שהוא המשיח. רבי מענדל בעצמו אמר על הבעל שם טוב שלא קם אחד כמוהו ולא יקום, אך אדה"ז אמר כך על רמ"מ. ידוע שאפילו רבי נחום מטשערנוביל היה קצת בתמיהה על כך שאדה"ז התקשר לרמ"מ ולא אליו – הם היו שנים מזקני תלמידי המגיד, והוא היה הזקן יותר – ובהמשך נספר עוד סיפור מזה. את הוואַרט הזה אדה"ז אומר על רמ"מ, ו"מורח ודאין" זה בכתר. הוא אומר על רמ"מ שהוא בחינת משיח, וכנראה אין שני צדיקים כאלו בדור – "דבר אחד לדור ואין שני דברים לדור" (בהמשך אולי נדבר על "פרי הארץ" תזו"מ, שם מדבר על תיקון הדיבור – שהרי נגעים באים על לשה"ר ועל גסות הרוח, כפי שמביא רש"י – וממילא התיקון, שהוא בפרשת "זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן", זה תיקון הדיבור קודם כל. הוא מקשר זאת עם מה ש"דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור" – דיבור זה הנהגה, ותיקון הדיבור זה תיקון ההנהגה. יש אחד כזה בדור, ולכן כדי באמת כדי לתקן את הדיבור צריך להיות קשור לאותו "חד בדרא", "דבר אחד לדור", ואותו אחד חונן עם חוש הריח המיוחד ש"לא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח" אלא "והריחו ביראת הוי'". חוש הריח הזה שייך לכתר.

ראיה ושמיעה זה אורות פנימיים – שמיעה זה לגמרי פנימי, זה קליטה, ולראות זה ממוצע, פנימי אבל לא כמו שמיעה (לכן יש סוגיא שלמה אם "עד נעשה דיין" או לא, כי דיין צריך לשמוע-לקלוט) – אבל מה שמקיף לגמרי זה חוש הריח. משיח לא צריך לראות ולשמוע, אלא רק מריח ולפי זה דן, זה מן הקצה אל הקצה – לדון על פי ריח זה חיבור מופלא של תחושה של מקיף עם המציאות הפנימית. הוא יכול לקחת את התחושה העדינה

ביותר, ומתוך העדינות הזאת לדון את המציאות ולתקן אותה מטה מטה. יש עוד מה לומר על כך, אבל נשאיר זאת כך. "מורח ודאין" זו תכונה מיוחדת של משיח, ואדה"ז אמר שזה שייך לרמ"מ.

חכמה:

חכמה, מוחין דאבא, זה סוד השבת קדש – "זכור את יום השבת לקדשו". עיקר ה"קדש" בתורה זה שבת (החגים זה "מקרא קדש", מוזמנים לקדש, אבל אינם קדש בעצם), לכן עיקר החכמה עילאה זה שבת. מה שאמרנו קודם, שספר פרי הארץ הוא המסוגל לחבר ח"ע עם ח"ת, ואז "חכמות בחוץ תרונה" בביעור הרע ובהפצת האור-כי-טוב בכל העולם, זה מתחיל מח"ע, שאחד הסודות שלה זה שבת. כתוב על רמ"מ כזה ווארט, שאצלו כאשר נכנסה שבת קדש, קבלת שבת אצלו היתה בדרגה כזאת כאילו שעוד לא היה בעולם שבת ולא יהיה אף פעם יותר שבת. זה ה'ווארט' שמסור בשם צדיקי הדור. זו תחושת ה"קדש" העליון – "זכור את יום השבת לקדשו", "שמור את יום השבת לקדשו", "'זכור' ו'שמור' בדבור אחד נאמרו", "אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי כי עז לאלהים", "החכמה תעז לחכם". קדש זה דבר נבדל, מלה בגרמיה, אבל אני שומר את זה כאן בארץ. זו מתנה שה' נתן לעם ישראל – הם זוג. השבת התלוננה שאין לה בן זוג, וה' אמר לה שבני ישראל יהיו הזוג שלה – ה' נתן את השבת, הדבר הכי נבדל, לתוך המציאות של עם ישראל בעולם התחתון. אם כן, מתבקש להתייחס לשבת כמשהו שאף פעם לא היה בעולם – זה לעבוד את ה' עם שבת חד-פעמית (אם כי מסתמא לא השתמש בכלים חד"פ, כי הכל אצלו היה בעשירות מופלגה, אלא אם כן עשו חד"פ מזהב...).

בינה:

בינה זה "מוחין דאמא". כמו ששבת הוא קדש, "מוחין דאבא", כך נשמות ישראל הם אמא, שזה טהור – "נשמה שנתת בי טהורה היא", מטהירו עילאה. קדש זה חכמה ונשמות טהרה – "שמן המשחה קדש", "קטרת הסמים טהור". שמן המשחה זה בחינת שבת, וקטרת הסמים – בחינת "בחד קטירו אתקטרנא" (כמו שאמר רשב"י ביום האחרון, ב-**לג** בעומר), ההתקשרות העצמית של נשמות ישראל לקב"ה. רבי נחום מטשערנוביל שאל אדה"ז למה בחר ברבי מענדל ולא ברבי נחום – זה סיפור ארוך, שמספרים הרבה פעמים – והסיום היה (דבר שר"נ מאד התפעל ממנו)

שזה כי הוא היה צדיק שראה על יהודי שנכנס אליו כל מה שעבר עליו מאז אדה"ר (וזה היה פשיטא גם אצל צדיק כרבי נחום) ומה שיעבור עליו עד תחית המתים. החידוש זה העתיד – העבר כבר היה, ואילו העתיד זה נעלם. לא כל אחד יכול לראות את העבר, לא את העבר בחיים האלו ובטח לא בגלגולים קודמים, זה מדרגה, ואעפ"כ מה שהיה היה ומה שהוה הוה, אבל העתיד נעלם, בפרט שיש לאדם בחירה חפשית והוא יכול לשנות עתידו, ואף על פי כן יש מי שרואה זאת (ואכ"מ להסביר את הסתירה, אך צריך לומר שזה בהשראה אלקית גמורה, ויודע כמו שה' יודע מה שיהיה וזה לא סותר את עקרון הבחירה החפשית, אף שלא נתפס לגמרי בשכלנו). העתיד בקבלה זה בינה, "עמק אחרית" (העבר זה חכמה, "עמק ראשית", וההוה זה דעת) – וזו גם סיבה שבחינה זו בבינה. עוד פרט יפה שמצטרף לכך, שכל הדו-שיח הזה בין אדה"ז לר"נ מטשרנוביל התנהל בסוכה, במקיפין דאמא. שלושה דברים: א) ידיעת הנשמות ותולדותיהם זה אמא. ב) ידיעת העתיד זה אמא (ובפרט ידיעת הנשמות זה תבונה וידיעת העתיד זה אמא עילאה). ג) ההקשר של הכל בסוכה, מקיפין דאמא.

דעת:

כתוב שצדיקי הדור אמרו עליו שהוא עיקר הניצוץ של משה רבינו – שהוא משה רבינו (קודם אמרנו שהוא משיח, וכעת שהוא משה רבינו. בתניא פמ"ב מוסבר מה זה משה רבינו – הדעת של עם ישראל, מי שמסוגל לרעות את האמונה, שלכן נקרא "רעיא מהימנא", שרועה ומפרנס ומזין את האמונה כדי שתתחזק. זה הכח של משה רבינו, "ויאמינו בהוי' [על ידי] ובמשה עבדו", כמבואר בחסידות. כתוב בתניא פמ"ב שבכל יהודי יש ניצוץ מרע"ה, ושבעיני העדה יש ניצוץ מרע"ה, אך העיקר ב"חד בדרא" שהוא ה"אתפשטותא דמשה" (ובודאי לכך התכוונו כשאמרו שיש בו ניצוץ משה). היינו שהוא הדעת, ולא לעצמו, אלא שהוא המסוגל להנחיל את האמונה ולהחדירה בדעת של עם ישראל. זה רואים במוחש, וזה קשור למה שנתבאר לעיל שהירושה שלו זה נשיאי חב"ד לדורותיהם – אצלם היכולת להחדיר אמונה בדעת. אפשר לומר שהמעבר בין הבעש"ט והמגיד – ששניהם בכתר (אף שהמגיד יותר קרוב לדעת, עוד לא) – לבין חב"ד, שזה הנחלת דעת ממש באור ה', זה מתחיל מרמ"מ. זה בהיותו ניצוץ של מרע"ה.

עד כאן המוחין, הכחב"ד שלו, וכעת עוברים למדות, שם יותר מגוון

ומענין במדה מסוימת, ויותר קשור למציאות שלנו. כשמדברים על תכונות של כחב"ד אצל צדיקים גדולים מאד קשה לחשוב איך אני עושה זאת, זה שבח צדיק, אך כאשר מדברים על מדות מיד צריך להרגיש איך אני עושה זאת – "ממנו יראו וכן יעשו", כביטוי הרבי – הצדיק הוא דוגמה חיה. צריך במדה מסוימת לחקות אותו, לא בחיצוניות אלא בפנימיות – ללמוד ממנו איך לעבוד את הבורא יתברך.

חסד:

כולם יודעים מה זה חסד – לעשות טוב ליהודי, טוב לעם ישראל. רמ"מ ויטעבסקער, בעל ההילולא, הוא משיחי והוא מלכותי. ביחד עם כל המלכות שלו – שהכל זהב – היה "השפל באמת", הכי בשפלות מכל הצדיקים. אדה"ז אמר שהמדה העיקרית שהוא קבל מרבו רמ"מ מויטבסק, בעל ההילולא, זה מדת השפלות. [היו עוד צדיקים שנהגו בעשירות – בחב"ד זה הרבי מהר"ש, היה רבי ישראל מרוז'ין. הרוז'ינער אמר שבזכות זה שאבי וסבי היו עניים מרודים – המגיד, רבי אברהם וכו'. צריך להזכר שוב ברבי אברהם המלאך, נהג כל חייו הקצרים כמלאך – קם והתפלל ולמד כל היום, בלי לאכול כלום, ורק לפנות ערב היה לו מאכל מיוחד, כנף של יונה (זה מה שהוא אכל כל היממה, כנראה כל יום שחטו לו יונה). ר"י מרוז'ין אמר שזה לא בגדר אנוש – שבן אדם לא יכול לחיות מהתפריט הזה. בכל אופן, מאד מענין שלכל צדיק יש מאכל מיוחד (בהמשך נדבר על אכילה) – אצל אדה"ז המאכל שלו היה צנון שחור מטוגן בדבש. גם המגיד וגם בנו היו עניים ולגמרי, ולכן הנין הוא כבר עשיר – עם הדורות הגלגל מתהפך מעומק תחת לעומק רום, לבחינה זו של זהב ומלכות. אבל אפשר לומר שהרבי הראשון שנהג מלכותי זה רמ"מ מויטבסק, וכל השאר – כולל הרוז'ינער – זה בעקבותיו (וזה עוד קשר למה כל כך החזיק מפרי הארץ, זה שרשו הרוחני של הרבי מרוז'ין, "דער הייליגע רוז'ינער", הצדיק היחיד שהצ"צ כינהו קדוש)]. היות שהוא מלכותי, גם החסד שלו היה מלכותי. על המלך – בכלל, ובפרט המשיח – כתוב בישעיהו "ותהי המשרה על שכמו". שמלך, כמו רועה צאן, לוקח את הצאן על שכמו – לוקח אחריות לדאוג לעם שלו. החסד המיוחד של רבי מענדל זה עצם הדבר שיכול לקחת אחריות, בתנאים של פעם, תנאי רעב, ולהביא לכאן שלוש מאות נפשות, כדי "לאקמא שכינתא מעפרא", ולדאוג – הוא הפטרון והאפטרופוס – לשלוש מאות נפשות

חסרות כל, בתקופה בה היו מתים ברעב. האבא שהיה צריך לפרנס אותם בגשמיות – לא רק ברוחניות, כמו שנתבאר בדעת – זה הוא. לקח אחריות על "קהל גדול ישובו הנה", כמו שכתוב לע"ל, וכל החיים דאג לכך. מי שמכיר קצת את ההסטוריה והמכתבים שלו יודע כמה דאג כאב ולקח אחריות אישית על פרנסת כל אחת מהנפשות שהביא לארץ ישראל. זאת אומרת, שאם באמת רוצים "לאקמא שכינתא מעפרא" – ומחג"ת והלאה, כנ"ל, אפשר וחובה ללמוד ממנו – הדבר הראשון זה לקחת אחריות על להקים ישוב. מי שזוכר את הספר תיקון המדינה, יודע שתיקון החסד של עם ישראל בארצו (וזה מתחיל מרמ"מ) – גם בדורנו – זה להנחיל לכל יהודי בארץ את חלקו ונחלתו, לפרנס אותו, לדאוג לעבודה עברית בארץ. תיקון החסד זה התיישבות ועבודה עברית – אין לך חסד יותר מזה. לא רק אחד שמטיף לכך – שזה גם דבר טוב – אלא אחד שלוקח אחריות על זה, שהוא מזכיר ישוב ואחראי על הישוב, והוא גם הרב של הישוב (זה צירוף מיוחד, לא מצוי). הוא גם הרב של הישוב וגם אחראי על הפרנסה של כל פה, "לפי הטף". זה החסד המלכותי, המשיחי, של רמ"מ – לא רק חסד שעושים עבור כל הדברים החשובים (קמחא דפסחא וכו'), אלא הקמת ישוב ולקיחת אחריות על ישוב בא"י. שכל צאן הוא יקר מכל יקר, כל יהודי הוא בן יחיד שלו – והאבא צריך לפרנס את הילדים.

גבורה:

זה המשך לאותו ענין (ואחרי שבקיצור נעבור על הספירות נתמקד על חלק, ובעיקר על הגבורה) – הפרנסה של היהודים, שהוא דאג לה, היתה על ידי מגבית לשמה שלחו את מיוחדי העדה, והיה המיוחד שבעדה והממונה על כל החסידים שם מטעמו של רמ"מ, אדה"ז (שאמר שאחת הזכויות הכי גדולות שלו בחיים היתה החזקת א"י, שהיתה לו על זה מס"נ ממש – יש באגה"ק אגרת מפורשת רק על זה, חוץ מזה שנרמז כמעט בכל אגרת). היו שולחים את המשולח, ובדרך כלל זה היה לוקח שנה עד שחזר – כאן חיו משנה לשנה, וציפו בכליון עינים שהשליח יחזור עם הסכום. סיפור זה בכמה ספרים, בגרסאות שונות, ואנו לוקחים נקודה טובה ממקום אחד ומצרפים למסופר במ"א: שנה אחת השליח לא חזר במועד, והצאן קדשים כאן ממש גוועים ברעב. מחכים עוד יום והוא לא בא, ועוד יום והוא לא בא, ועוד יום והוא לא בא. באו בטרוניא חמורה אל האבא, האחראי, רמ"מ מויטבעסק –

״אתה הבאת אותנו לכאן, ואנו גוועים ברעב״. מה שלוקחים מהגרסא האחת את מה שהוא ענה להם (בגרסא שניה זה מגומגם, ומוכח שלא נכון) – ענה קצת בבדיחותא, אך ברצינות, שלכל דבר בעולם יש זמן. אמר שכל יום אוכלים שלוש פעמים רבע שעה, וכל שאר היום זה לא זמן לאכול, אלא לעשות דברים אחרים. אז הוא אמר להם, אני רק רעב באותה רבע שעה שצריך לאכול, אבל אחרי שזה עובר אני כבר לא רעב יותר, כי זה לא זמן לאכול, אז מה אתם רעבים אחרי שהזמן הזה עובר? כמובן שהדבר הזה לא התקבל על דעתם, והמשיכו לבכות לו שהם רעבים ללחם. הוא ראה בצרתם, ואז הרים את העינים שלו ואמר – אני רואה מרחוק על ההר שיורדת שיירה והשליח מגיע, אבל מאד צר לי, כי אם הייתם מתגברים ומחזיקים מעמד עוד יום לא היו אף פעם זקוקים לכספים מחו״ל, הישוב היה מחזיק את עצמו.

זה סיפור מופתי לחלוטין, שלומדים מכאן שני לימודים גדולים, ששניהם קשורים לגבורה: אחד מפירושי גבורה זה להתגבר, זה צמצום. כתוב ש״צדיקים לבם ברשותם״ ואצל רשעים זה ההיפך, ״הם ברשות לבם״. כאן זו דוגמה לצדיק שלבו ברשותו, וכך צריך בשביל להיות עם עצמאי בארץ, שלא זקוק לכספי חו״ל. צריכים להיות גבורים, וגם להיות בבחינת ״מועט המחזיק את המרובה״ – בחינה של ״ארץ הצבי״, שעורו מחזיק את בשרו. זה כח של צמצום שלא כפשוטו, אלא באופן של ריכוז, כפי שנרחיב בהמשך. היכולת להיות רעב רק בזמן מוגבל – יש דברים מודעים, שאדם שולט עליהם (מה ששייך לחלק הרצוני של מערכת העצבים), ויש דברים שאינם רצוניים, שאדם לא חושב עליהם (מה ששייך לחלק הלא-רצוני של מערכת העצבים, כשינה, עיכול, נשימה, פעולת הלב). כשאומרים שמח שליט על הלב, אצל בינוני, הכוונה שליטה בדברים הרצוניים. להיות שליט על הדברים הלא-רצוניים זו הגדרה יפה של צדיק – זה ״לבו ברשותו״ גם במה שלא-רצוני. זה מה שהוא אומר – אני רעב רבע שעה, ואם זה עובר ולא אכלתי, אני מפסיק להיות רעב. אפשר לומר שפעם ראשונה זה דורש החלטה, אבל אחר כך נכנס לטבע שני – אצלו זה כבר היה טבע. זה גבורה של היכולת לצמצם תאוה. רעב זה סוג של תאוה – יש תאוה רעה, יש תאוה ניטרלית, ויש ״תאות צדיקים אך טוב״. על הכח לצמצם תאוה נדבר יותר בהמשך. בכל אופן, הווארט הזה – הכח להיות רעב רבע שעה וזהו – זה כח של גבור הכובש את יצרו לגמרי (כמו מאכל כבוש, שהופך למאכל טעים – זו עבודת צדיק). גם הדבר השני, שאולי עוד יותר חשוב, שרואים שרבי מענדל שאף בלב (ואיני יודע אם התבטא כך עוד) שהישוב בא״י יחזיק

עצמו. כמה שמסר את הנפש על המגבית, כל המצב הזה הוא דיעבד שבדיעבד, אבל בשביל להגיע לדבר הכי גדול ומשיחי – שהישוב יחזיק את עצמו – צריך התגברות ועמידה בנסיון, "ארץ ישראל נקנית ביסורים". יש הרבה סיפורים של פספוסים, כמו שהאר"י אמר לתלמידיו שאם הייתם פועלים כך היה בא משיח – יש כאלו אצל הבעש"ט, אצל אדמור"י חב"ד – אבל הפספוס הזה הכי נוגע לנו, כי אם הישוב היה מחזיק את עצמו היה מתחיל אז משיח, לפני התדרדרות וקלקולים שקראו לאחר מכן. לדבר על עבודה עברית זה גבורה שבחסד, אך כאן אומר שבשביל להגיע לזה – היו צדיקים אחר כך שחפצו בכך בהשראתו, כולל אדה"ז בעצמו, שהכשיר חקלאות בחו"ל כדי לאפשר ליהודים לבוא לא"י ולהקים חוות וישובים שיחזיק עצמם – צריך גבורה, צריך לסבול עוד יום אחד. אמר שאם הייתם מחזיקים מעמד עוד יום אחד, אולי הייתם משיגים בבת אחת את שתי הבחינות – קודם כל הייתם זוכים שהישוב יחזיק עצמו, ושנית הייתם זוכים שכל אחד יגיע למדרגה שלי, להיות רעב רבע שעה ואחר כך זה עובר אוטומטית. מכל הסיפורים זה הכי חשוב, וזה כנגד הגבורה.

תפארת:

לכל צדיק יש דברים מיוחדים שהוא אומר, שהוא לומד, ושממליץ לאחרים ללמוד. היום ידוע שחסיד חב"ד אומר חת"ת, ויש לזה סגולות עצומות, והרבי גם רצה שילמדו רמב"ם. מה רצה המגיד ממעזריטש? שכל יהודי יהיה בקי בעל פה בשירת האזינו. מה הבעל שם טוב רצה? תהלים. מה אדמו"ר הזקן רצה? משניות בעל פה. שוב, הבעש"ט רצה שכל אחד יהיה בקי בתהלים ויאמר כל הזמן תהלים – יהודי פשוט. המגיד ממעזריטש רצה שיהיו בקיאים בהאזינו, בו יש כל הסגולות (כמו הסיפור עם הרמב"ן ורבי אבנר). אדה"ז רצה שילמדו משניות. אבל לא יודעים מה רצה הרמ"מ – הענין שלו היה ללמוד כל יום תרי"ג מצוות. יש כמה וכמה סדרים או נוסחאות של אמירת תרי"ג מצוות – אפשר ללמוד כמו שהרמב"ם מביא, בספר המצוות או בהקדמת היד, ויש עוד חיבורים. לא כתוב איזה סדר הוא אמר, אבל אמר כל יום תרי"ג מצוות ואמר שלעשות זאת זה מצוה מן התורה של "שימה בפיהם" (גם המגיד הסתמך על אותו פסוק, רק שפירש השירה זה שירת האזינו, ורמ"מ פירש כרוב הראשונים – שזה כל התורה – אבל איך אפשר לשים כל התורה בפה? על ידי אמירת כל תרי"ג מצוות). מכיון שאמר

שזו מצוה, ברור שזו לא היתה הנהגה פרטית שלו, אלא הנהגה שהוא ממליץ עליה לכולם – "שימה בפיהם" (ולא רק בפיך...).

רק על זה היינו יכולים להאריך מאד, ולא רוצים את זה, ורק נאמר בקיצור דבר שאולי יש אנשים שכבר שמעו אותו (זה דבר שהוא בכח, ועוד לא בפועל): יש כל מיני תקונים, ומאז עומדנו על דעתנו רצינו לתקן תיקון. אדה"ז אומר שאנו דור יתום, ולכן רק שכל אחד ידע חמשה חומשי תורה וסדר קדשים בע"פ. מאז עברו הרבה מים בים, והדורות ירדו. יש ביטוי ביידיש "איך ווינדש זיך" (אני מאחל לעצמי) – שרבי אייזיק אוהב, ואכ"מ. אני יכול לומר שאני מאחל לעצמי לדעת כל התורה, אבל כדאי משהו ריאלי (כולי האי ואולי), וחשבתי מה זה יכול להיות – ואז אפילו לעשות מזה ספר מהודר, מסודר לפי ספירות:

כתר: עשרת הדברות (בהם יש **כתר** אותיות, כל התורה). זה מופיע ארבע פעמים, יתרו ואתחנן, וכל אחד גם בטעם עליון וגם בטעם תחתון. זה עתיק ונוקביה (יתרו בטעם עליון ותחתון) ואריך ונוקביה (ואתחנן בטעם עליון ותחתון). בעצם צריך ללמוד זאת בע"פ, עם טעמי המקרא, כפול ארבע, וזה משלים את הארבעה פרצופים של הכתר (המבוארים בכתבי האריז"ל).

חכמה: מעשה בראשית (מ"בראשית ברא אלהים" עד "אשר ברא אלהים לעשות"), עליו כתוב "כלם בחכמה עשית". ה' בורא כל יום מע"ב, והשיא של מע"ב זה יום השבת קדש, שלא היה ולא יהיה עוד שבת.

בינה: מעשה מרכבה. כתוב שמרכבה זה אמא, כמו עיבור. פרק ראשון של יחזקאל – מעשה מרכבה, שהוא הפטרת שבועות, כי בתורה המעשה מרכבה זה מעמד הר סיני, "רכב אלהים רבותיים אלפי שנאן", הכתר מתגלה באמא, כנודע.

דעת: האזינו. **האזינו השמים** = **דעת** (**האזינו** = **דעה**). זה מה שהמגיד רצה – תיקון הדעת.

חסד: ספר יצירה בע"פ. מי שיודע "שערי ציון" (ספר מקודש אצל חסידי פולין), כל יום אומרים ספר יצירה כשאוכלים. כתוב שהזמן לומר זאת זה בסעודות, כשאדם אוכל. הרמז היחיד שבא לי לומר בשביל לקשר זאת – שאולי חסר לו עגל, אז יכול לברוא אותו באמצעות ס"י. למה זה חסד (חוץ

מזמן האכילה, שחסד, כדלקמן)? כי זה ספרו של אברהם אבינו.

גבורה: מוסר השכל, פרקי אבות (מה שאדה"ז רצה, שילמדו משניות, והכי שוה לכל נפש זה פרקי אבות). אף שזה "מילי דחסידותא" – ואפשר לחשוב שזה חסד – זה ספר מוסר, ה-מוסר, שהוא הלכה למשה מסיני.

תפארת: תרי"ג מצוות (בשביל זה אנו חוזרים על הכל), כי כל המצוות בתפארת. יוצא יפה שהאזינו זה דעת, שהיא נשמת התפארת – הרבי, המגיד, אמר "האזינו", והתלמיד, שמלביש אותו, אומר לומר כל יום תרי"ג מצוות התורה (תיכף נסביר זאת עוד).

נצח: תהלים. כתוב שתהלים זה נצח – "למנצח". אם כבר, איזה תהלים צריך לומר? חסיד ברסלב יאמר מיד שנשים את התיקון הכללי בנצח. אבל אנחנו אומרים, לפי מה שכתוב באגה"ק, שהכי חשוב לומר "תמניא אפי". חוץ מזה שזה הפרק הכי מושלם, בגלוי, שיש בתהלים – זה שהוא "תמניא אפי" גם שם אותו לנצח, כי אם כוללים את הדעת (כמו שהאר"י עושה בדרך כלל) השמיני זה נצח.

הוד: "פתח אליהו". זה מתאר כל הספירות והקבלה, אבל מתחיל מהודאה פשוטה של "אנת הוא חד ולא בחושבן". הנשמה של "פתח אליהו" זה נשמה של להודות. יודעים שאפילו אצל גדולי ישראל, ואפילו בדור האחרון אצל מקובלים (ואכמ"ל), יש מחלוקת אם הספירות קיימות בכלל או שזה משל – אם בכלל יש מה שכתוב בפתח אליהו, או שזה פנטזיה (יכול לזעזע מי שלא שמע זאת קודם). כמובן שאנו, חסידים, כן מאמינים שיש שם ספירות – אבל יש מקובל גדול מאד שמפקפק בזה. לכן פתח אליהו זה ההוד – זה המפה של הקבלה, ומתאר זאת כדבר חי וקיים, שמי שמפריד בספירות כאילו מפריד בך. [הכל חוץ מזה שאני אוהב את זה – הייתי חייב את זה באיזה מקום. זה שחייבים את זה באיזה מקום – גם משייך להוד...]

יסוד: שיר השירים. זה קשור במיוחד לרבי אהרן הגדול מקרלין, שדברנו עליו בשש"פ השנה. יש סידורים שכתוב מה לומר אם אין זמן לומר כל שה"ש.

מלכות: פרק שירה – שירת כל נברא. חיבר זאת דוד מלך ישראל, מלכא משיחא. זה דבר שחייבים לדעת ולהתקשר אליו. יש אפילו יהודים יודעי תורה שבקושי יודעים שיש דבר כזה בעולם, ולדעתנו זה משהו מאד חשוב.

כל זה רק כדי למקם תרי״ג מצוות בתפארת (כל הקודם זוכה להוציא את זה לאור באופן מהודר – צריך לקבל איך לומר תרי״ג מצוות, לחפש הכי טוב; על דרך תיקון ליל שבועות – לומר את המצוה ולהוסיף את הפסוק).

אם רמ״מ אומר שהיסוד זה ״שימה בפיהם״, יש כאן קשר של שלוש ספירות – נשמת התפארת זה דעת, אבל התפארת מתייחדת עם המלכות, שהיא הפה (ובה ״דעת גניז בפומא״). **דעת-תפארת-מלכות = ישראל** במספר קדמי (דעת זה נשמת התפארת, יש תפארת ישראל, ומלכות זה גם ישראל).

נה״י:

זה, בקיצור, כנגד שלושת המקומות בהם היה רמ״מ – קודם היה בצפת, אחר כך בטבריא, וכתוב ב״חסד לאברהם״ שצפת זה נצח וטבריה זה הוד, ״עומק רום״ ו״עומק תחת״. לא יודעים כולם שהיה בעוד מקום, עוד לפני שהתיישב בצפת, הוא היה בפקיעין. הוא רצה להתיישב שם, ואמר משהו חזק מאד – אם אזכה להיות בפקיעין שנה שלמה אביא את המשיח. דבר פלאי, שלא מספיק להיות בערי הקדש טבריה וצפת, וצריך להיות בפקיעין. גם כן, היות שמדברים על הקמת ישובים, צריך להקים שם (זה עלה במחשבה לפני ארבעים שנה, וכמעט קנינו שם בית). הוא הלך לשם, ומה קרה? משהו שצריך לדרוש – הגיעה מכת זאבים לכפר הערבי הזה, והערבים אמרו שהזאבים זה מהחטאים של אותו זקן, וגרשו אותו משם. באמת, ברגע שגרשו אותו, הזאבים הלכו להם. ברור שזה מעשה בעל דבר, שהשטן נלחם מאד נגד זה כי זה הסוף שלו – זה המשיח. עכ״פ, היה מכת זאבים, והערבים יחסו זאת לצדיק – שזה חטאי הזקן הזה – וסלקו אותו משם. אז כנראה שיש לו קשר לזאבים. אנחנו לכאורה כבשה אחת בין שבעים זאבים, אבל מן הסתם הגיעו לשם **לב** זאבים, כי **פקיעין** עולה **לב** פעמים **זאב** (אם רוצים לתגבר שם הישוב צריך להביא שלושים ושנים זאבים שלנו, וכל הערבים יברחו). צפת זה נצח וטבריה זה הוד – בכל מקום התמסר ודאי לתקן מדה זו. בצפת הוא נתקל בהתנגדות של נצחנות שגם הוא לא עמד בה, ואמר שזה יותר מהתנגדות בחו״ל. זה מזכיר סיפור שאדה״ז השתחרר ממאסרו, ובטעות הגיע לכמה שעות בבית של מתנגד, ואמר שכמה שעות באותו בית היו יותר קשות מכל המאסר. גם כאן, לעלות לא״י זה כמו לצאת מבית הסהר של חו״ל, לצאת מהגלות, וכשמגיע לארץ הקדש בעיר המקובלים פוגשים

בהתנגדות ובהצקה יותר מכל מה שהציקו לי בחו״ל. בכל אופן, כל הסיפור הזה וכל החויה הזאת שהוא עבר – וצריך ללמוד מחויה זו, מסתמא יש עוד אנשים שחווים כך במקומות מסוימים (ואולי נתייחס לכך שכל מקום יש לו האופי שלו, יש מקום שסובל אותך ויש מקום שלא סובל אותך, ויכול כל אחד לעשות חושבים אם עבר כזו חויה) – זה שייך לתיקון הנצח. בטבריה, מכון שבתו הקבוע עד ביאת גוא״צ, זה תיקון ההוד. לפי״ז נאמר שפקיעין זה היסוד – הצדיק יסוד עולם – ואם היה מחזיק מעמד שם שנה אחת היה בטוח מביא את המשיח. במ״א, בספר הרפואה, מוסבר שזאבים זה פגם הברית – הגיעו זאבים והפריעו, ולא נתנו לדבר לצאת לפועל. לכן אותם זאבים גופא צריכים לתקן אותם, צריך זאבים של קדש – בנימין זאב יטרף (הוא גם יסוד, יסוד נוקבא אבל יסוד). היה עוד מישהו שקראו לו בנימין-זאב, אבל זקוק לתיקון גדול – אם אפשר לתקן את הבנימין-זאב אפשר להביא את הגאולה לעמ״י.

זה שכל מה שעבר עליו בצפת זה תיקון הנצח ומה שעבר עליו בטבריא זה תיקון ההוד. החידוש כאן זה שפקיעין זה יסוד. כנראה שהכל שם סמלי יסוד, אבל כדי להמחיש זאת – אדה״ז אומר שידיעת כל דבר היא על פי שמו בלשה״ק. ״פקיעין״ זה לשון **פקע** – מה זה? כנראה שפקיעין זה משהו מופקע, ואם מתעצמים איתו ומתקנים אותו, בא מלך המשיח. בהשגחה, ראיתי סיפור קצר ששמתי לב שיש שם המילה להפקיע, וממילא זה ודאי קשור לסוד של פקיעין: היה לרמ״מ מויטבסק את רבי איצלע מקוידינוב – אחד מגדולי החסידים שבאו איתו לארץ – והוא אמר עליו ״כשהוא איתי עומד עליו שליש העולם, אך כשהוא לבדו דיו להפקיע את עצמו״ (יש על לשון זו גימטריא יפה, תלו״ע). כדי להבין זאת נספר סיפור הפוך – ידוע שבתקופת הבעש״ט היה הנודע ביהודה, שאשתו ובתו היו חסידות נלהבות, אך הוא היה מתנגד (מתנגד טוב, שאדה״ז אמר שכולם היו כמותו, אך מתנגד). אשתו ובתו מאד רצו שהבעש״ט כאשר עובר שם יהיה אצלו – ועשה בעיר כל מיני סיפורי מופת, שלא הזיזו לנו״ב (ואדרבה, מסתמא רק הרגיז אותו) – אך הבעש״ט אמר להן שאינו אוהב להתארח אצלם, עם כל הכבוד שבכך, כי לא רוצה להפריע לנו״ב בלמודו (ואם אני בבית זה ודאי מפריע לו), כי שליש העולם עומד על הלימוד שלו. זה הפוך – כשהוא איתי, דיו להפקיע את עצמו, אך כשהוא לבדו עומד עליו שליש העולם, אז צריך להשאיר אותו לנפשו. זה ווארט שאפשר להגדיר בו מה זה חסיד ומה זה התקשרות לרבי. ידוע מהבעש״ט שכל ענין זה של רבי וחסידים זה תופעה

של הדורות האחרונים, ובאמת לא כל כך היה שייך לנשמות של הדורות הקודמים. יש מאמר קצר של אדה"ז במאמריו הקצרים, מדהים מאד, שמסביר נקודה זאת בשם הבעש"ט – למה יכול להיות חסידים קשורים לרבי שאפילו לא כ"כ מושלמים בתומ"צ ולעומתם ת"ח מובהקים שלא שייך בעיניהם להיות קשורים לרבי, וה'ווארט' שם (כמה שנשמע מוזר) הוא שזה שייך להשתלשלות נשמות עם ישראל. זה משהו תקופתי, השייך לביאת משיח, שנשמות החסידים מתקדמות בעצם – יכול להיות שהשלמה אישית זה פחות אצלם, אבל המהות של הנשמה, הדור שבו נמצאת הנשמה, זה דור הרבה יותר מתקדם. זה רעיון שצריך להתוועד עליו בלי סוף, אבל לענייננו, בווארט שאמרנו יש אבחון מאד מדויק מה זה נשמה של חסיד בעצם המקושר לצדיק (לכן זה שייך לצדיק יסוד עולם – קשרנו לפקיעין, אבל אפשר להפקיע מהקשר הזה ושייך בעצם ליסוד). רואים שיש צדיק של הדור, ויש נשמות שכאשר קשורות כדבעי לאותו צדיק שליש העולם עומד עליהן בזכות זה. לכל אחד יש פוטנציאל בחיים, וכל אחד אומר הלואי שה' יזכה אותי שאני אממש את הפוטנציאל שלי בחיים – יש אחד שהפוטנציאל שלו, העצום, יכול לבוא לידי מימוש כשהוא עם הצדיק, וכשהוא לבדו כל הפוטנציאל מתעלם. יש אחד הפוך, שהפוטנציאל שלו כשלא יהיה מקושר לצדיק – שזה יבלבל אותו – אבל, כפי שאמרנו, זה לפני החסידות, "פרה היסטוריה" (ואולי עדיין יש אנשים כאלו, מאובנים). מן הסתם, השליש עולם שעומד על בעל הנגלה הגדול זה שליש השייך לנגלה – או נה"י, או חג"ת (אבל מסתמא זה נה"י), ואילו שליש עולם של חסיד שמקושר לרבי זה מסתמא חג"ת (במקרה דנן). חוץ מזה שיש כאן דוגמה של התקשרות לצדיק – למה שליש? למה לא חצי או רביע? כתוב "ושלשלת תרד מאד" ו"שלשה חצים צדה אורה" זה הזרעא חייא וקיימא של היסוד. בכל ספירה יש שלישים, אך חלוקת העולם לשלישים שייכת בעיקר לתפארת או ליסוד. שוב, הווארט הוא שאם החסיד מקושר כדבעי, שהוא עם הציס"ע, שליש העולם עומד עליו, ואם הוא לבדו דיו להפקיע את עצמו.

מלכות:

זה הכי פשוט – הוא הראשון שנהג מלכות. להבין מה זה המלכות שלו, יש סיפור מאד מאפיין. נחזור לזה שחתם עצמו "השפל באמת" – יחוד יסוד ומלכות (שפנימיותן אמת ושפלות). "חותמו של הקב"ה אמת" זה ספירת היסוד. זה שדייק לחתום "**השפל באמת**" ודאי גם מחושב – עולה **גל**

פעמים **הוי**׳ (מספר שיש לו פרק שלם בכתבי אבולעפיא, ולא נאריך בסוד מספר זה). הסיפור: לפני שנסע לארץ ישראל נפרד מצדיקי הדור – נסע לבעל התולדות (ויש כמה סיפורים מכך), לר״פ מקוריץ ולר״נ מטשערנוביל. יש בסיפור זה שתי נוסחאות מי עשה זאת – או ר״פ מקוריץ או ר״נ מטשרנוביל (כנראה כל אחד עשה משהו דומה) – שבועיים לפני שהוא הגיע, הצדיק אמר לבני בית שינקו את הבית, והצדיק עצמו לקח מטאטא וטאטא את המדרגות של הבית, והוא אמר ״הנה הנה מלך ישראל בא״. כך התבטאו צדיקי הדור, שהיו יותר זקנים ממנו (ר״פ מקוריץ ׳לא בליגה שלו׳, לכאורה, כי הוא מתלמידי הבעש״ט). כך הם התייחסו ולאור זאת עשו מעשה – לטאטא את הבית לכבוד בואו של מלך ישראל. כשהוא נסע לארץ, בספינה, היתה סערה בים והוא הסתכן (עם כולם ביחד). אז הוא התפלל לקב״ה, ומסור שבשיא תפלתו הוא אמר להקב״ה – רבש״ע תזכור לי דבר אחד בלבד, איך שהתהפך עלי בטני ששמעתי שהצדיק הזה קורא לי מלך ישראל. ברגע שאמר זאת, שרק תזכור לי את המציאות הזאת, הים שקט ונצלו כולם. אצל בעל התולדות לא היה זה שקורא לו מלך ישראל, אבל היה משהו דומה – לכך יש גירסא אחת – שבעל התולדות היה מאד מאריך בסעודה שלישית, ורמ״מ לא היה מאריך כך. אז תוך כדי שהוא עדיין בסעודה שלישית, ברעוא דרעוין, רמ״מ נכנס ומדליק את המקטרת שלו. ידוע שבעל התולדות היה קפדן רציני ביותר, אבל דווקא במקרה הזה הוא לא הקפיד עליו בכלל, ואז הוא פנה אליו ואמר – אתה לא יכול לרמות אותי. אז נתן את המשל המפורסם, שיש אחד שיש לו איזה יהלום הכי יקר והוא רוצה מקום להחביא את היהלום, שהגנבים לא יוכלו למצוא, ועולה בדעתו שהכי טוב להחביא באשפה. כך זו ההתנשאות המלכותית שלך לגבי מהותך הפנימית, אבל אותי אתה לא יכול לרמות. הכל אותו ענין, שבטנו התהפכה עליו ממש כששמע שקוראים לו מלך ישראל – זו בחינת מלכות דקדושה, ״והייתי שפל בעיני״.

עד כאן הפרצוף, ובהמשך נתמקד בגבורה בע״ה.

פְּרִי הָאָרֶץ – פָּרָשַׁת תַּזְרִיעַ

אמר ר׳ שמלאי: כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף, כך תורתו נתפרשה אחר תורתם.

הנה הבעל עקידה כתב דרך צחות על מכריז רבי ינאי מאן בעי סמא דחיי, עד שאמר נצור לשונך מרע, ואמר החכם הנז״ל, שהענין נאבד מבני אדם עד שצריך הכרזה כאבידה, כענין אמרם ז״ל האומנם אלם צדק תדברון, מה אומנותו של אדם בעולם הזה, יעשה עצמו אלם, יכול אף בדברי תורה כו׳.

והנה מענין היכול שבגמרא מובן כי לא המדרש הוא העיקר, כי ענין הדיבור הוא לשון, דבר אחד לדור שהוא לשון הנהגה והמשכה והתקשרות רבים על ידי אחד, כענין המלך שכולם מתנהגים על פי דיבורו, כי הוא המדרגה התחתונה המיחדת עליונים עם התחתונים והוא הממוצע שביניהם המושג ותופס את שניהם, לכן הדיבור נקרא יראה, כי היראה והפחד הוא מפני דבר שלמעלה הימנו, נמצא שהיראה הוא יחוד העליון עם התחתון, וכן הדיבור הוא היראה מן האותיות וכח המדבר בו, כמאמר מי שם פה לאדם, שהרי זהו ענין יראת המלכות מפני כח המדבר בו ואינו ירא ממנו כשהוא ישן, ולהיות היראה הוא המחבר בין המלך והעם, והמלך מולך מפני היראה הנמשך ממנו והכל בדיבור, שהרי המחשבה אינה מושגת לעם, לכן נקראים היראה והדיבור מלכות שמושל בכל, כמאמר צדיק מושל ביראת אלהים.

והנה הדיבור עם היראה מפני כח המדבר ומתקשר על ידי הדיבור והיראה עם בעל הכוחות כולם, הוא הנק׳ מדבר ואדם, שהרי הדיבור והיראה הוא סוף מדריגת העליון וחיצוניותו, המלביש את התחתון גם כן, כמאמר ומלבשתו ענוה ויראה, שהוא כעין לבוש ופרישת כנפים עליו הנמשך מן העליון בכדי להצילו מאחרים

ולהעלותו אליו על ידי גדפי היראה הנקרא כנפים, אהבה ויראה כידוע, ועל ידי דיבור כזה נקרא אדם, שמדמה לעליון ומעלה הכל, שהרי כל העולם כולו נברא בדיבור, כמאמר בדבר ה' שמים נעשו, וכתיב בראשית ברא, שהכל נברא בשביל ראשית ומאמר והאלהים עשה שיראו מלפניו, נמצא שהיראה שהוא סוף המעשה במחשבה תחלה, לכן על ידי' מתיחדים כל הברואים ויש להם עליה על ידי דיבור אדם ישראל, שכל דיבור הם אותיות ובאותיות נבראו שמים וארץ ותולדותיהם כיוצא בהם.

כי ענין האותיות הוא השגת והתגלות החפץ, מה שאין כן קודם אותיות אין שום התגלות, נמצא הרי כל הברואים נתגלו באותיות לבית אבותם וצירופם כסדר בריאתם, וזהו אמרם ז"ל שהעולם נברא בלשון הקדש, שכל שם מלשון הקדש הוא סדר בריאותו וצירופו והמשכתו מן החיים והקודש העליון, מה שאין כן אדם המשתמש בדיבורו והרחבת פיו כרצונו, ואופני הנאת עצמו בגשמיות אין במלת דברי השמות אמיתים בו, כי אם שם מושאל מאמיתת שורשו ויחוד העולמות וסדר בריאתם, ודיבור כזה אין נקרא דיבור כלל, כי אם צפצוף עופות ודיבור והנהגת הרע, והקליפה וחיותם ויחודם, וזהו נצור לשונך מרע, וזהו מצורע שהנגעים באים על המוציא שם רע ולשון הרע, וזהו אמרם ז"ל מצורע חשוב כמת, כמאמר ויהי האדם לנפש חיה, תרגומו לרוח ממללא, הרי שהתרגום של חיים הוא ממללא שהוא הדיבור שהוא החיות, ואם אין הדיבור כתיקון, הרי הוא מוציא רע ונגעים באים, כי אינו נפש חי כי אם מצורע כמת, שנאמר אל נא תהי כמת. וזהו כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף, ומפני סוף המעשה במחשבה תחלה, והוא היחוד לכולם, כך תורתו נתפרשה, כי התורה הם האותיות דיבורו וסדר יצירתו, ומתפרשת הוא לשון פרישת שמלה שהוא היחוד והתקשרות.

כתבה מאתר "קרוב אליך"

אַדמו"רה שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל

"אני לא ממש יודע איך ידעתי, אבל תוך כדי החלום היה ברור לי מי הצדיק שמדבר איתי", מתאר הרב שי דאום את החלום המשמעותי ביותר בחייו, אותו חלם לפני כעשרים שנה. "למרות שלא היו לי כל כך ידיעות עליו, ובוודאי שלא התקשרות פנימית עם הדמות שלו, ידעתי שמדובר ברבי מנחם מנדל מוויטבסק בעל ספר 'פרי הארץ', תלמידו הגדול וממשיך דרכו של המגיד ממזריטש, שעמד בראש עליית החסידים לארץ לפני כ-250 שנה. הצדיק פנה אלי בתוכחה ושאל אותי – 'האם הדיבורים שלכם ביישוב יצהר על אהבת הארץ הם אמיתיים? אם כן, למה אתם לא אומרים קדיש עלי.'"?

הרב שי דאום, כיום תושב תל אביב ורב קהילת 'אור הצפון' בעיר, התגורר במשך שנים ארוכות – וגם בזמן החלום המדובר – ביישוב יצהר. בבוקר שלאחר אותו חלום הוא קם ברגשות מעורבים ויצא לתפילת שחרית בבית הכנסת של היישוב: "מצד אחד החלום היה מאוד ברור ואמיתי, אבל מצד שני זכרתי את הפסוק "חלומות השווא ידברו", והתקשיתי לייחס לו חשיבות גדולה. אחרי התפילה, הייתי בכל זאת סקרן לברר ולשמוע קצת על הצדיק, ושאלתי את בן דוד שלי – הרב יוסי פלאי – אם הוא יודע פרטים על הדמות של ר' מנדל מוויטבסק. תוך כדי השיחה שלנו עבר לידינו אחד מהחברים ביישוב, ושאל על איזה צדיק אנחנו מדברים. כששמע שר' מנדל הוא נושא השיחה, הוא פלט משפט שגרם לי להלם – 'אהה, אתם מדברים עליו כי הערב תהיה ההילולא שלו.'"...

התברר, שבאופן מופלא, החלום של הרב שי על הרבי מוויטבסק, הופיע בערב ההילולא של הצדיק – יום א' באייר. "אחרי ה'זבנג' הנוסף הזה הבנתי שלא שייך להתעלם מהחלום, והחלטתי לומר באותו ערב, שהיה גם ליל שבת, קדיש על ר' מנדל". למרות החיזוק הברור, הרב שי עדיין היסס מעט: "אמנם מבחינה הלכתית הייתה לי אפשרות לומר קדיש (הרב שי הוא בנו של הרב יחזקאל דאום זצ"ל, רבה המיתולוגי של רמת מגשימים והרב הראשון של 'תנובה', שנפטר צעיר יחסית – בשנת תשנ"ג), אבל עדיין הסיטואציה של אמירת קדיש בעקבות חלום הייתה מוזרה לי מעט. לכן עמדתי בצד בית הכנסת ואמרתי את הקדיש בקול נמוך."

גם הפעם, הרב שי חשב שהסיפור יסתיים באותו קדיש, אך שוב נכונה לו הפתעה: "אחרי התפילה ניגש אלי הרב איציק שפירא (ראש ישיבת 'עוד יוסף חי'), ושאל אותי למה אמרתי קדיש", ממשיך הרב שי לספר. "ניסיתי להתחמק ולומר שלא ממש הייתי צריך לומר קדיש וכולי, אבל ר' איציק לא ויתר עד שסיפרתי לו על החלום. הוא דווקא מאוד התפעל מהסיפור, וכפי שנודע לי כמה חודשים מאוחר יותר, סיפר אותו גם למו"ר הרב יצחק גינזבורג."

חלפה כמעט שנה, והרב שי, שכמעט שכח בעצמו מכל העניין, הגיע להתוועדות של הרב גינזבורג. "באמצע ההתוועדות הרב קרא לי אליו, ושאל-קבע בהחלטיות: 'אני מקווה שאתם מהחסידים, שאם יש להם הוראה מהרבי אז לא צריך לומר להם פעמיים...' כמובן שביארצייט הבא של ר' מנדל אמרתי קדיש, אבל לא עצרנו רק בזה."

מי צריך את מי

יחד עם הרב יהודה ליבמן, ועוד כמה מבני החבורה ביצהר, ייסד הרב שי הילולא שנתית לר׳ מנחם מנדל מוויטבסק, סמוך למקום קבורתו בטבריה. מאז, בכל שנה בא׳ באייר, באים רבים מתלמידי הישיבות בשומרון – ׳עוד יוסף חי׳, ישיבת חומש, ׳רועה ישראל׳ וכמובן הישיבה הקטנה ׳פרי הארץ׳ (שקרויה על שם ספרו של ר׳ מנדל) – לחגוג את ההילולא של הצדיק. ״האמת היא שההילולא לר׳ מנדל לא באה רק כהנחתה מלמעלה, אלא היא משלימה באופן מאוד אמיתי את עבודת ה׳ החסידית בארץ ישראל״, מדגיש הרב שי.

״תראה, אני גדלתי ברמת מגשימים, שנמצאת לא רחוק מטבריה״, מסביר הרב שי. ״אם היית שואל אותי בתור נער מה יש באזור טבריה שקשור לעלייה לארץ, הייתי יודע לספר אולי על קבר רחל המשוררת, או על המסירות של החלוצים בקבוצות דגניה או כינרת, אבל לא הייתי יודע לומר שום דבר על צדיק, מהגדולים ביותר בתנועת החסידות לדורותיה, שמסר את נפשו על ארץ ישראל, והוביל עלייה לארץ בסדרי גודל מהפכניים ממש. התודעה שנפוצה אצל מי שגדל בארץ היא תוצר של חשיבה מוטעית שהעלייה לארץ היא המצאה חדשה של המאה האחרונה. הרב צבי יהודה זצ״ל היה מדגיש מאוד את הנקודה הזאת, שבניגוד לטענות של הציונות החילונית, החיבור לארץ לא התחיל בזמן העלייה הראשונה. עוד הרבה לפני כן הייתה עליית החסידים והעלייה של תלמידי הגר״א. זוהי תובנה מאוד משמעותית עבורנו בדור הזה, שר׳ מנדל מוויטבסק מייצג אותה באופן בולט – מצוות יישוב הארץ היא לא דבר חדש. כל מה שאנחנו עושים פה הוא המשך טבעי וברור של גדולי ישראל לדורותיהם, וקיום של מצוות יישוב ארץ ישראל.

״דרך אגב, כשסיפרתי למו״ר ר׳ אברום דוב אוירבך זצ״ל (בנו של הגרש״ז אוירבך, ורבה של טבריה במשך עשרות שנים, שאביו של הרב שי – הרב יחזקאל דאום זצ״ל – היה בידידות עמוקה אתו) על אותו חלום, הוא אמר לי בצחוק – ׳כן, בוודאי ר׳ מנדל מוויטבסק יושב בגן עדן, ורק מחכה בשבילך שתאמר עליו קדיש...׳. אז עניתי לרב, שאמנם ר׳ מנדל לא צריך אותי, אבל כנראה שאני צריך אותו ואת ההתקשרות אליו.״

אתה מתאר את הרבי מוויטבסק כדמות דומיננטית בתנועת החסידות, אבל נראה שלא שומעים עליו כל כך הרבה.

״נכון שבציבור הרחב הדמות שלו פחות מוכרת, אבל צריך להבין שהוא נחשב לממשיך הראשי של המגיד ממזריטש״, מוסיף הרב שי להסביר. ״לפני פטירת המגיד, הוא סמך את ידיו עליו כראש החסידים, וכל צדיקי דורו, כולל אדמו״ר הזקן בעל התניא, קיבלו אותו כרבי שלהם. הרב גינזבורג אמר פעם, שבמסורת של חב״ד (שבה מכונה ר׳ מנדל בשם ׳רמ״מ מהורודוק׳ – העיר בה שהה ר׳ מנדל אחרי ויטבסק) עוסקים לא מעט בשאלה האם הוא נמנה כאחד משושלת האדמו״רים. הרבי למשל – שדרך אגב נקרא ׳מנחם מנדל׳ על שם ה׳צמח צדק׳, שנקרא כך על שם הרבי מוויטבסק – הכריע באופן ברור שכן. מעבר לכך, חצרות החסידות של ארץ ישראל – קרלין וסלונים – רואים את עצמם ממש כתלמידיו. והסיבה לכך שהוא פחות מפורסם מצדיקים אחרים, קשורה שוב לעלייה לארץ.״

״פעם אמרתי בהתפעלות לר׳ אברום דוב זצ״ל, שבבית הקברות העתיק בטבריה יש הרבה מאוד אחים של או בנים של אדמו״רים מפורסמים״, מחדד הרב שי את הנקודה. ״אז ר׳ אברום דוב אמר לי שכל אלה באמת לפי מעלתם היו אמורים להיות אדמו״רים, אבל העלייה שלהם לארץ דרשה מהם להקריב את אותה גדולה. כך גם ר׳ מנדל בעצמו, שהיה בעל ענווה עצומה, ויתר על המעמד הבכיר שהיה לו בחו״ל, והחליט לעלות לארץ. ללא ספק – העלייה לארץ כרוכה בהקרבה, גם של מעמד גשמי – עוני, מגפות וכל מיני צרות שהיו מנת חלקם של העולים, אבל גם הקרבה של דרגה רוחנית.״

על ההקרבה שדורשת העלייה לארץ, כתב הרבי מוויטבסק במכתביו: ״וכל ענייני השכינה בעצמה היא דרך דלות ושפלות. לכן ישראל שפלי׳ מכל האומות וישראל שבארץ ישראל שפלים מישראל שבחוץ לארץ... הנה כי כן, מאן דאתי ואייתי תלמודו בידו (=מי שבא ומביא את תלמודו בידו) במה שהורגל, כל אחד ואחד לפי מדותיו, לא מתדר ליה בתחילה בכאן. ממש דעתו מטורפת עליו״...

״חסידים מספרים, שפעם אחת לא הצליחו להשיג בטבריה דגים לשבת״, מדגים הרב שי. ״כשפנו לר׳ מנדל, הוא ירד לכינרת ודרש שהדגים יבואו אליו. לעומת חוץ לארץ, שם הדגים היו באים בקלות, ר׳ מנדל קרא שלוש פעמים עד שיצא אליו דג, וגם אז אותו דג נתן מכה חזקה על המים ור׳ מנדל נרטב כולו. הוא הדגיש אחר כך שבארץ צריך להתאמץ הרבה יותר. הסיפור הזה הוא דוגמה קטנה להקרבה שנדרשה מהעולים לארץ באותם ימים.״

עליית החסידים המפורסמת, שבראשה עמד ר׳ מנחם מנדל מוויטבסק יחד עם תלמידו-חברו ר׳ אברהם מקאליסק, יצאה לדרך בשנת תקל״ז. העלייה מנתה כשלוש מאות איש, שנחשבו למספר אגדי של עולים באותם ימים, והיא הגדילה את האוכלוסייה היהודית בארץ בכחמישה אחוזים. בתחילת דרכם הצטרף אליהם אדמו״ר הזקן, אך בעקבות בקשתו של ר׳ מנדל חזר בעל התניא להנהיג את החסידים בליטא, ובפועל גם היה לתומך והמחזיק העיקרי בקבוצה שעלתה לארץ, על ידי איסוף ׳מעות ארץ ישראל׳ מהקהילות בחו״ל. כאמור, העלייה הייתה כרוכה בקשיים רבים, והחסידים שעלו ארצה לא מצאו מנוחה בקלות. בתחילה ניסו להתיישב בצפת, אבל בעקבות רדיפות ומגיפות עברו לזמן קצר לפקיעין, ומשם הגיעו לטבריה, בה התקבלו בכבוד גדול על ידי עדת הספרדים שהייתה ותיקה יותר בעיר.

״מספרים שאחרי שעזבו את צפת, ר׳ מנדל עבר לבירייה לזמן קצר, והוא חשב לייסד שם יישוב שאנשיו יעסקו בחקלאות״, אומר הרב שי. ״התכנית הזאת נגנזה בעקבות התגלות של הס״מ לר׳ מנדל, בה איים ואמר לו שאם ינסה להוציא לפועל את התכנית שלו, אז הסט״א תפסיק לפעול בכל העולם ותתפנה רק כדי להילחם בו. סיפור ברוח דומה שמעתי מהרבי ממאקווא שליט״א, שרבי אהרן מבעלזא דאג בזמן שהקימו את מושב קוממיות שלא יהיו עליו קטרוגים גדולים. הרבי ממאקווא, שזכינו והוא בא ליצהר להיות סנדק בברית של הבן שלנו, סיפר לנו את הסיפור כדי לומר לנו כמה גדול העניין של יצהר, כיישוב יהודי שחי על פי תורה, וגם יש בו יהודים שמקיימים חקלאות כהלכה״.

כלל ישראל – בנשמה

כפי הנראה, אחת הסיבות העיקריות שדחפו את אותה עלייה, הייתה המחלוקת הקשה על החסידים ששררה באותה עת. ר׳ מנדל מוויטבסק שדגל בחיבורים ובאהבת ישראל, ראה בעלייה לארץ אפשרות להנמיך את להבות המחלוקת ולהביא לחיבורים בין חלקי עם ישראל.

״בוודאי שלא רק ׳סור מרע׳ של בריחה ממחלוקת הוביל את העלייה החסידית״, מסייג הרב שי את הדברים, ״אבל באמת בארץ ישראל ר׳ מנדל יצר חיבורים חשובים. אחת הפעולות הבולטות שלו הייתה, לשדך לבנו יחידו את בתו של הרב הספרדי של טבריה באותם ימים – הרב אבולעפיה. אפילו בימינו, מהלך כזה לא מובן מאליו. באחת השנים שעלינו להילולא בטבריה שמעתי בחור חסידי מסביר לחבר שלו עד כמה החסידים באותם ימים היו עניים. הוא אמר בהתלהבות: ׳אתה יודע, ר׳ מנדל היה כל כך עני, עד שלא הייתה לו ברירה והוא הסכים לשידוך עם הרב הספרדי׳...

״יש עוד ציטוט מוכר של ר׳ מנדל, שהרב צבי יהודה היה מרבה לחזור עליו, מתוך המכתבים שבסוף הספר ׳פרי הארץ׳. שם הוא מתייחס לאנשים שעזבו את דרך התורה לגמרי, וגם עליהם הוא מזהיר ללמד זכות ולא לפגוע בהם. כך הוא הוא כותב שם: ״באתי להזהירם, כיהודה ועוד לקרא ... חס ושלום, והוא שלא להתלוצץ מבני אדם עוזבי תורה חס ושלום... ומלתא דפשיטא ליה, וברור בשכלי בהגלות נגלות אחד הדברים הידועים לי, שהוא סיבת הירידה והשפלות! והעניין, שבין כך ובין כך קרואים בנים, והוא מפריש עצמו מן הכלל להיות הוא פרטי וכל השפעות כללות ישראל אין לו חלק עמהם״!

המגמה של ר׳ מנדל מוויטבסק לאחות את המחלוקות, התקיימה בארץ ישראל בצורה מיוחדת עוד יותר, בעיקר אחרי פטירתו. כארבעים שנה לאחר עליית החסידים, הגיעה לארץ עליית תלמידי הגר״א בראשות ר׳ מנחם ור׳ ישראל משקלוב. כנגד האתגרים הרבים של ההתיישבות בארץ, נוצרו כמה וכמה שיתופי פעולה בין החסידים לבין תלמידי הגר״א. על כך כותב ההיסטוריון אברהם יערי:

״אף-על-פי שלגבי המגבית בליטא פעלו החסידים לחוד והפרושים לחוד, הרי שלגבי המגבית בשאר הארצות ולגבי הפעולות המדיניות של היישוב, התאחדו החסידים והמתנגדים-הפרושים לפעולה משותפת. כך הביאה ארץ ישראל להתקרבות ולהתפייסות בין שני פלגי האומה שבמזרח-אירופה. שתי העדות, החסידים והפרושים, גם יחד, פעלו בבוא שעת-הכושר הראשונה לחיזוק היישוב בירושלים, עד שהייתה ירושלים תוך עשרים שנה לעיר שרובה יהודים.״

גם כיום, סביב ההילולא של ר׳ מנדל מוויטבסק נוצרים חיבורים מעניינים. בשנים האחרונות מתקיימות סמוך לציון של ר׳ מנדל שתי התוועדויות גדולות. בדרך כלל, הראשונה מתקיימת אור לא׳ אייר, בהשתתפות הרב דודי דודקביץ׳ שליט״א, והשנייה במוצאי היום – עם הרב יצחק גינזבורג שליט״א. מאז שהתחילו תושבי השומרון לציין את ההילולא, מצטרפים ומגיעים אנשים ממקומות שונים ומגוונים, בעיקר מחצרות חסידים שקרובות גם הן לעניינה של ארץ ישראל. כולם נפגשים ומתעצמים סביב דמותו הגדולה של הצדיק הארץ-ישראלי, רבי מנחם מנדל מוויטבסק זיע״א.

סיפור מעניין נוסף על ההילולא של ר׳ מנחם מנדל מוויטבסק, סיפר נכדו של הבבא סאלי, רבי דוד אבוחצירה שליט״א:

יום אחד, בשעות אחר הצהריים, תקפה את הבבא סאלי חולשה גדולה והוא נאלץ

לשכב שעות ארוכות במיטה. בשעה שתיים בלילה קם הבבא סאלי וביקש מהרבנית שתכין סעודה גדולה, כפי שנהג לעיתים קרובות לערוך סעודות לכבוד הילולא של צדיקים.

הרבנית התפלאה: "וכי מי יגיע בשעה כזאת לסעודה?" הבבא סאלי ביקש מהרבנית שתצא לבדוק אם יש מישהו מחוץ לבית שיוכל לבוא. כשניגשה לפתוח את הדלת, הופתעה לגלות קבוצה גדולה של חסידים שעמדה מחוץ לפתח הבית. הם סיפרו שעברו דרך העיר נתיבות וחשבו להגיע לפתח בית הצדיק, לנשק את המזוזה ומיד להמשיך בדרכם. הם התפלאו מאוד שהרבנית יצאה לקראתם, ופליאתם גברה עוד יותר כששמעו שהבבא סאלי מבקש שייכנסו אליו הביתה, ועוד מזרז אותם ליטול ידיים לסעודה.

לאחר מכן, הבבא סאלי אמר להם: "זה עתה נגלה אלי בחלומי רבי מנחם מנדל מוויטבסק. הוא הקים אותי ושאלני מדוע אינני עורך לכבודו סעודה. עניתי כי חלוש אני ואין בי כוח לרדת ממיטתי. נטל אותי הצדיק בידי והקימני ממיטתי. ואתכם זיכה הצדיק שתשתתפו עימי בסעודת מצווה זו."

מתורתו של ר' מנדל מוויטבסק

כאמור, אחת מההתוועדויות הקבועות לרגל ההילולא, היא זו הנערכת בהובלת הרב דוד דודקביץ' שליט"א. ביקשנו מהרב להרחיב מעט על עניינו המיוחד של הצדיק, וללמוד מתמצית דרכו ותורתו.

למה בחרתם לציין באופן מיוחד דווקא את ההילולא של ר' מנדל מוויטבסק?

כאשר באים להילולא של צדיק, הנקודה הראשונה שצריכה להתברר היא "מה לכם פה ומי לכם פה". כלומר, מהן נקודות האור שלומדים מהצדיק, שבעקבותיהן טורחים ומגיעים להשתתף בשמחתו. ביחס לר' מנחם מנדל, הרי שהתשובה לשאלה זו היא שבמידה רבה הוא הניח לנו יסודות שאנו מאוד זקוקים להם. באופן טבעי, הציבור שהכי קרוב אל היסודות שר' מנדל לימד לדורות הבאים, הוא הציבור שחי את "התורה הגואלת" – דהיינו, הציבור שעוסק ביישוב הארץ ובתהליכים של שיבת ציון בדורות הללו. ההתקשרות אל ר' מנדל ביום הסתלקותו וההתעצמות עם אישיותו הגדולה, מכוונת ומיישרת אותנו להתחבר בצורה נכונה לכל המפעל הגדול של שיבת ציון.

מבין כתביו והסיפורים עליו, בולטת מאוד הנקודה של הענווה. את מכתביו היה ר' מנדל חותם במילים: "השפל באמת". מעניין לציין שישנו צדיק ארץ-ישראלי נוסף, שגם אצלו רואים את תכונת הענווה בצורה בולטת – ר' אברהם דוב מאובריטש, ה'בת עין', שהתגורר בצפת. כפי הנראה, זוהי משנת חיים ששייכת דווקא לארץ ישראל. לולי הענווה שמונחת בבסיס הכניסה לארץ, הכוחות הגדולים שהיא מעניקה ליושביה עלולים להוביל ליהירות מסוכנת שמשמידה כל חלקה טובה.

נקודה מרכזית נוספת ששוזרת לא מעט תורות ואגרות של ר' מנדל, היא אהבת ישראל עצומה, מתוך הכרת מעלת הפנימיות של נשמות ישראל. בנוסף לכך, אפשר לראות אצל ר' מנדל אמונה גדולה מאוד בטוב ה', ובכך שהוא חפץ בגאולתנו. כל הדברים הללו שייכים למבט כולל ושלם יותר של גאולה שלומדים מר' מנדל. זהו מבט של עין טובה על המציאות ועל התהליכים של הגאולה, מתוך ידיעה שהקב"ה מנהיג

הכל לטובה ולברכה.

ר׳ מנדל הוא ראש וראשון לא רק לצדיקים שעולים ארצה, אלא גם פורץ דרך באורחות חייו שלו לטובת אחדות בעם ישראל. כך הוא נהג למשל, כאשר שידך את בנו יחידו עם בת לגדולי חכמי הספרדים. כך הוא הוביל ופתח פתח נוסף למהלך של קיבוץ גלויות. כמו כן, הסיפורים על המאמצים הכבירים שלו לטובת העלייה לארץ, יישוב הארץ, ועל ההנהגה של הקהילה החסידית כאן כנגד כל הקשיים, מבטאים הגשמה מעשית של התורות הפנימיות שלו.

צריך להבין, שמאז עליית בעלי התוספות – כמה מאות שנים קודם לכן – זו הייתה העלייה הראשונה המשמעותית ביותר מזה דורות. עליה של שלוש מאות איש יחד באותם ימים, נחשבה למהפכה שלא היה לה אח ורע. כדי לחדד את הנקודה הזאת, נבהיר שעליית הבילי״ויים המופרסמת, כללה בסך הכל כמה עשרות אנשים. אצל ר׳ מנדל מדובר על שלוש מאות איש שעלו בתנאים קשים לאין ערוך ! זהו שיעור משמעותי מאוד עבורנו.

לכל הנקודות שהזכרנו ישנו זמן של התעצמות – ביום ההילולא שחל בראש חודש אייר. בתחילת חודש אייר, שבראשיתו מציינים גאולה בעיקר גופנית, ובסופו בכ״ח אייר מציינים גילוי של גאולה רוחנית, יש לנו הזדמנות להתחבר לשורשים של המהלכים הללו, וכך לחיות אותם בצורה נכונה.

האם לדמות של ר׳ מנדל מוויטבסק יש השפעה גם על הציבור החסידי כיום?

בהחלט. יש כמה דמויות מאוד משמעותיות בעולם החסידי, שדבריו של ר׳ מנדל מהווים עבורם נקודת השראה וחיות. בכתבים של חסידות סלונים, למשל, ר׳ מנדל נקרא בשם מאוד מעניין – ״רבותינו שבארץ הקודש״. באופן כללי, סלונים היא חסידות מאוד ארץ-ישראלית, והכינוי שלהם לר׳ מנדל מבטא יחס של קישור פנימי ומהותי. בקרלין, שגם בה יש יחס עמוק לנושא של ארץ ישראל, ישנה עלייה מסורתית לציון בא׳ אייר. גם אם לא תמיד מרבים לצטט תורות שלו, הוא מהווה השראה גדולה. לגבי חסידויות אחרות, הרי שיש אדמו״רים גדולים שמלמדים הרבה את התורות שלו, כמו למשל הרבי מספינקא שמלמד באופן קבוע שיעורים ב׳פרי הארץ׳. הלימוד אצלם הוא בדרך כלל יותר במישור של עבודה על תיקון המידות, ופחות סביב ענייני הגאולה המעשית. בכל זאת, ברור שגם הלימוד הזה שייך לעמידה הראויה לפני ה׳ בארץ הקודש, ובסופו של דבר התורות משלימות זו את זו ופועלות להשלמת הגאולה המעשית בדרך של תיקון הרוח. עינינו רואות שגאולה ללא תיקון פנימי מובילה למשברים, שבחלקם פוקדים אותנו בימים הללו.

בפועל, סביב ההילולא בטבריה, יצא לא פעם שהתפתחו שיחות מעניינות עם דמויות חסידיות שהגיעו להתוועדות שם. זכינו לדיבורי עומק חשובים, איך להתבונן על המבט שהוביל ר׳ מנחם מנדל, ועד כמה הדרך שלו מכוונת אותנו להיות שותפים לגאולה מעשית. אמנם גם בחסידויות שהנושא קרוב לליבן המרחק עדיין די גדול מכדי לעסוק בפעולות מעשיות של יישוב הארץ, ובכל זאת יש חשיבות גדולה למפגשים הללו ולדיונים שהם מעוררים, ובעזרת ה׳ האור של החסידות בארץ ישראל עוד ילך וישפיע טובה וברכה לעולם כולו.

הילולת הויטבסקער תשע"ו – ציון הרה"ק ר' מנחם־מענדל מויטבסק
[מי זה שם מימין למעלה?...]

"חסידים השוו את מאמר המשנה 'מְאֹד מְאֹד הֱוֵי שְׁפַל רוּחַ' לפסוק 'טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד' – השפלות 'מאד מאד' היא מדה של ארץ־ישראל, מדתו העיקרית של הויטבסקער, שהיה חותם על עצמו 'השפל באמת'".

